

uppgift skulle inskränka sig till att enligt den Hvasserska drömmen bilda en ledtråd för svensk odlings öfverförande till Östern, – detta smakar, med förlof, nog mycket af en inskränkt egenkärlek, som icke borde gifva sig luft ens i Aftonbladet. Finland har icke mera tillfälle att gå andras ärenden, emedan dess egna påkalla ansträngandet af alla folkets krafter, andliga och lekamliga.

227 SKOLKOMITÉNS FÖRSLAG.

Morgonbladet n:o 237, 250, 267, 295, 297 och 301, 12. och 27.X, 16.XI, 18., 21. och 27.XII 1880

I. LÄGRE REALSKOLAN O. TYSKAN.

Det allmänna resonnement, hvarmed komitén ansett sig böra inleda sitt förslag, kan utan all skada öfverhoppas. Ty hvad i detsamma kan vara förtjent af att ihågkommas, har den för saken intresserade under loppet af senast förgångna decennier sett till lust och leda upprepas af alla länders skolkomiteer, vid alla skolmöten och i otaliga tidskrifts och tidningsartiklar. Skolkomiténs uppkok på denna ragout har också utfallit synnerligen magert och segslitet.

Allt tal om den s. k. reala bildningen, som egentligen allsingen bildning är, reducerar komitén i praktiken till förslaget, att med lyceerna förena tre realskoleklasser, som skulle blifva läroverkets tre lägsta. I förhållande till det stora anloppet, är detta opraktiska, obetydliga resultat verkligen komiskt. Man bör hoppas, att skolöfverstyrelsen skall konstatera, att fostret verkligen är dödfödt. Ty kan väl något mera förväntat föreslås, än att lyceerna skola belarma sig med vården om dessa tre klasser, hvilkas kurs, såsom mycket riktigt må vara, skall vara en inom sig afslutad, helt och hållet främmande för lycernas ändamål, och på hvilka äfven eljest i de lägre klasserna ingå ett stort antal lärjungar, som aldrig komma längre. Endast en ringa del af de nu föreslagna realklassernas elever skulle fortsätta på de egentliga lyceiklasserna, än färre fullända lyciekursen. En och annan ungdom, som med rätta vid 12 à 14 års ålder bör utgå i de praktiska yrkenas tjänst, kunde väl förledas att fubbla bort några år på latinsk och rysk grammatik m. m., men hvarken sig eller det allmänna till gagn.

Att sagde kombination allsintet har att skaffa med den s. k. reala bildningens höjande på lyceerna eller verkar ett enda grand till dennas förenande med den humanistiska bildningen, behöfver icke bevisas. Till öfverflöd komme enl. Komiténs förslag dessa treklassiga skolor att kvarstå eller inrättas äfven i alla de städer, i hvilka lyceer icke finnas, naturligtvis såsom sjelfständiga läroanstalter; och den stora pluraliteten af lärjungar, som afslutat sin skolkurs med den treklassiga skolan, finge aldrig ens se, huru ett lyceum ser ut.

Således: treklassiga realskolor må vara, men öfverallt såsom sjelfständiga läroanstalter. En afslutad kurs är för dem också utan tvifvel ett förnuftigt yrkande. Ty endast en undervisning, som syftar härtill, kan hafva något värde för de talrika lärjungar, som med denna skola nödgas afsluta sin skolgång. Men då synes det också vara sjelffallet, att åtminstone på högsta klassen undervisningen måste vara helt och hållet rigtad till denna afslutning. Och om så sker, duger denna klass icke till förberedande skola för lyceum eller högre realskolan. Undervisningen på dessa läroanstalters lägsta klass måste alltså ordnas så, att den blir en fortsättning för deras behof af kursen på den treklassiga skolans två

10

20

30

40

50

lägre klasser, hvilka sålunda komme att utgöra förberedande skola för både lyceum och högre realskolan.

Häri genom skall äfven det goda vinnas, att den förbistring, som ryskans införande på lägsta klasserna i lyceum åstadkommit, af sig sjelf bortfaller. Ty lyckligtvis är ryskan förvisad från lägre realskolan; och en sådan olycka som den, att detta läroämne nu skulle äfven på denna läroanstalt intingas, måste väl kunna afvärjas. Också hotar den veterligen icke. Men skulle dess förslag, att göra klasserna i en del
10 lägre realskolor till lyceiklasser, om också blott till namnet, hafva framgång, vet man sannerligen icke, hvad som må kunna hända.

Det mot föreningen af lyceum och den treklassiga skolan anförda gäller äfven mot den af komitéen föreslagna föreningen af sistnämnda skola med högre realskolan – i de städer nemligen, i hvilka en högre realskola finnes. Ty att ordna undervisningen i en läroanstalt (högre realskolan) så, att kursen avslutas på tredje klassen, men derefter på den fjerde åter börjas med en fortsättning till första och andra klassens kurser, vore väl rent oförnuft – om oförnuftet icke alltid vore grumligt – icke rent. Någon fördel af föreningen har komitéen också icke gittat
20 åberopa, än mindre anföres bevis för dess nödvändighet. Att lägre realskolans första och andra klass utgöra förberedande klasser för den högre, hindras icke deraf, att skolan förblir fristående, icke heller deraf, att samma klasser stå i enahanda förhållande till lyceum.

Men komitéen har visst lemnat förslag till läseordning och lärokurser för de tre klasserna af den beskaffenhet, att ingen människa i dessa skall förmå upptäcka spår till någon åsyftad kursafslutning. En sådan skall väl gälla inträde i något borgerligt yrke, och tredje årets kurs borde väl alltså omfatta brefskrifning och annan öfning i modersmålets användande i skrift, bokföring, möjligen ritning och dertill förnämligast
30 geografi, fäderneslandets historie, praktisk geometri, handelsaritmetik och mekanik, såsom den på yrkena allmännast tillämpliga del af fysiken. Värmelära o. s. v. kan såvidt behöfligt är ställas i sammanhang med undervisningen i matematisk och fysisk geografi. Komitéen yrkar här endast på fortsättning af 1:a och 2:a klassens kurser, allt såsom endast förberedande kurs för både lyceum och högre realskolan. Till de båda inhemska språken lägges derföre från och med andra klassen –
Tyskan.

Man hade skäl förmoda, att komitéen, såsom alla komitéer i detta land och vissa landtdagsutskott dertill, skulle göra till sin hufvudsakliga
40 uppgift att afskrifva senaste svenska författning i ämnet. Men sanningsenligt bör erkännas, att så icke skett. Något skulle dock lånas, troligen för svenska öfverväldets uppehållande i landet, och detta något blef drastiskt nog, nemligen tyskans införande såsom första fremmande språk i skolkursen.

I Sverige har denna förändring någon förnuftig mening. Man ville nemligen för lärjungarne lindra arbetet att lära grammatik öfverhufvud och ansåg sig derföre böra göra början med ett med modersmålet så nära beslägtadt språk som tyskan. Men mot anordningen protestera i Sverige fortfarande de insigtsfullaste pedagoger. Man påstår der, att
50 den jemte annat blef i en svag stund inplumpad i skolförfattningen af dåvarande ecklesiastikministern, Gluntarnes snillrike sångare, förrän någon afgjord opinion i frågan hunnit bilda sig i landet. Otroligt är icke, att hela anordningen ännu kommer att återgå.

Det kunde nu tyckas, som om samma skäl kunde åberopas i afseende på våra svenskspråkiga skolor. Men så är icke förhållandet. Tyskan

skulle endast till namnet blifva det första fremmande språket i dessa skolor. Det andra inhemska språket, finskan, står i sjelfva verket mera aflägsset från svenskan, än något annat af alla de språk, som i skolan läsas. I sak blir alltså finskan sagde skolors första fremmande språk. Det är verkligen att beklaga, att lärandet af finsk grammatik måste kosta en lärjunge, hvars modersmål svenskan är, en så stor ansträngning, isynerhet om metoden är den tidigare vanliga, som kan göra detta lärande rent af dräpande. Jag känner den mycket väl, ty jag har efter Collanska grammatikens anvisning praktiserat den, likväl med lärjungar på högre elementarskolans högsta klass, som alla praktiskt kunde finska, och som icke voro så lätt ihjelslagna, som en stackars 9 å 10 års svensk pilt, på lägre realskolans första klass.

10

Hufvudsak är, att det enda skäl som i Sverige åberopats för den plats, tyskan der fått i skolundervisningen, häri i landet helt och hållet bortfaller, äfven hvad angår de svenskspråkiga skolorna. Och hvad i herrans namn har tyskan att göra på den platsen i de finska skolorna? Hvad med de finska lärjungarnes modersmål? Skada, att den högre visheten i detta afseende som i många andra moltegat. Komitén erinrar väl om tyskans slägtskap med svenskan. Men dess slägtskap med finskan? Djup tystnad.

20

Fanns då ingen person i komitén, som ens anade, att här frågor skulle komma att göras? För säkert må väl anses, att alla lärare å de finska skolorna med en mun skola tillbakavisa denna tyska invasion. Komitén ordar också en smula om tyskans »viktiga kulturhistoriska betydelse». Hvilken månde väl denna kulturhistoriska betydelse vara för de lärjungar på lägre realskolan, hvilka med den treåriga kursen afsluta sin skolgång för hela lifvet? Sannolikt är, att redan det andra inhemska språket för dem blir en nog hård nöt att knäcka, och frukten deraf för lifvet nog problematisk, då ingen fortsättning följer, såsom för de lärjungar, hvilka öfvergå till lyceum eller högre realskolan. Lära de helst älska läsning i sitt modersmål och att i skrift hjälpligen behandla detta, så är detta vinning nog af deras språkstudier – utan att belasta sådana lärjungar med inhemtande af första elementerna i ett fremmande språk. Hvad komitén i antydt sammanhang talar om »i det föregående anförda pedagogiska skäl», torde ingen läsare kunna rätt begripa. Är meningen att påpeka det nuvarande hopandet af språkstudier på lyceernas lägre klasser, så vore det väl förväntadt, att söka afhjelpa detta verkliga barbari genom nedflyttning från högre klass till de lägre klasserna af ännu ett språks läsning, såsom komitén yrkar. Anförda ohållbara skäl ersätta icke det enda för skolorna i Sverige gällande, men här i Finland otillämpliga skälet för tyska grammatikens införande mellan modersmålets och latinets, och framstå såsom toma svepskäl för att bemantla det faktum, att komitén lånat hela denna tyska affär från Sverige – hvilket försigtigtvis ingenstädes antydes. Det är svårt att veta, för hvad för slags ignoranter komitén behagar hålla oss andra från det höga förtroendet uteslutna.

30

40

Emellertid böra äfven komiténs förtjenster tacksamt erkännas. Komitén har nemligen med mycket varsam hand vidrört skolverkets i landet bestående ordning. Och detta bevisar för dess i allmänhet stora insigt, äfvensom för en anspråkslöshet, hvilken i vår versdsförbättrande tid är sällsynt nog. Ett och annat skarpt ord i det föregående oakadt behagade den ärade läsaren derföre anse, att jag med sann högaktning erkänner komiténs tillgöranden öfverhufvud och håller före, att skolans vänner hafva att tacka komitén för, att den hotande stormen kommer att gå oskadligt förbi; isynnerhet som man bör hoppas, att

50

äfvén ofvan berörda tyska fråga, den enda för skolan skadliga punkt i komiténs förslag, skall läggas *ad acta*.

Det är gifvet, att med denna fråga åtskilligt smått rumor i lyceernas läseordning skall sammanhänga. Ett och annat deraf må vara diskutabelt; det öfriga bortfaller jemte tyskans förvända placering på lägre realskolan, d. v. s. på dess andra klass såsom förberedande klass äfvén för lyceum.

Om komiténs förslag, hvad lyceerna angår, skall i nästa artikel yttras några ord.

10

⟨n:o 250⟩

II.¹ UNDERVISNINGEN PÅ LYCEERNA.

Den punkt, i hvilken Skolkomitén främst gjort sig förtjenst af landets tacksamhet, är afböjandet af en del ledamöters yrkande på realskolor med dimissionsrätt till universitetet – d. v. s. på afskrifvande af den svenska skolstadgan i dess helhet. Det framgår likväl, att åtminstone komiténs pluralitet icke haft medvetande om denna dess stora förtjenst. Ty i princip gillar komitén sådana läroanstalters inrättande. Men visligen har den ansett tiden härför ännu icke vara inne i vårt land; och det är denna komiténs varsamhet, som icke kan nog högt lofordas.

20

Till vidare äro alltså de latinska lyceerna ensama om den förberedande undervisningen för universitetet – med ett enda högst obehörigt undantag, hvarom, likasom om den humanistiska bildningens värde, särskildt för ett land i Finlands politiska ställning och för ett folk, hvilket såsom det finska gör de första stegen på den nationela tillvarons och den nationela bildningens bana, det skall blifva tillfälle att längre fram yttra några ord.

30

Medgifves det, att den föreslagna treklassiga realskolan eller elementarskolan, som komitén benämner den, icke i sin helhet kan tjena till förberedande skola för lyceerna och tillika utgöra en fristående läroanstalt med sin avslutade kurs, samt att derföre endast undervisningen på denna skolas två lägre klasser kan så inrättas, att den förbereder till, eller till och med må anses ingå i lycealkursen, så kommer lyceum att förlora en af de åtta klasser, komitén tillagt detsamma.

40

Komitén föreslår nemligen, att lyceum skall få endast fem klasser, och lägger dertill lägre realskolans tre klasser – summa åtta. Men då en skolkurs för sig skall avslutas med 3:dje klassen, nedifrån räknadt, och latinläsningen börja med 4:de klassen, så är det klart, att denna klass blir den första på lyceum, efterföljd af fyra högre klasser, och att lyceum fått in summa fem klasser. Redan detta ringa antal af lycealklasser antyder klarligen, att något i förslaget måste vara på tok; och det är ingalunda svårt att finna att det snedvidna ligger i komiténs fäfängliga bemödande att vilja inbilla sig och verlden, att tre realskoleklasser äro lika med tre lycealklasser. Såsom lärdomsskolan här i landet är inrättad, är uppenbarligen latinet det undervisningsämne, som särskiljer lyceum från andra skolor. Nu läses latin på 7 klasser. Det behöfver icke bevisas, att för framtiden föreslagna fem lycealklasser blifva otillräckliga både för latinläsningen och för lyceikursen öfverhufvud. Får deremot lyceum behålla 6 klasser och har de två lägre klasserna i lägre realskolan till förberedande klasser, så kommer man på ett rationellt sätt till de åtta klasser, komitén vill räkna.

50

Komitén förmenar: »att ett kunskapsämne inläres hastigare och

¹ Forts. till uppsatsen i n:o 237.

lättare vid en mognare, än vid en tidigare ålder». Men alla sådana satser böra förstås med förstånd. Kunskapsämnen, hvilkas lärande måste hvila på en stark utanläsning, blifva vid en mognare ålder nära nog omöjliga att lära. Men studium af de gamla språken tillhör detta slag. För läsning af skrifter på dessa språk, måste grammatiken vara inpluggad, så att lärjungen har den på sina fem fingrar. Orsaken, hvarföre icke äfven nyare språk läras på samma sätt, är det olika ändamålet för t. ex. latinets och franskans lärande. Franska studeras för att lära läsa och förstå franska författare. Men latin läras jemte detta syftemål såsom lingvistiskt studium, för att inhemta, hvad ett språk är, d. v. s. det förnuftiga sammanhang, som gör orden till ett 10
vehikel för tänkandet – hvartill kommer det härmed noga sammanhängande inhemtandet ur de klassiska författarenas arbeten, huru sagda förnuftiga sammanhang skall användas för vetandets meddelande öfverhufvud, så att användandet tillfredsställer på en gång tänkandets och skönhetssinnets fordringar. För att lära detta »huru», fordras vid hvarje steg begripande, omdömen och slutledningar, grundade på insigt i regeln, som derföre måste för lärjungen vara städse present och i minnet fästad.

Men hvarföre använder man icke för detta språkstudium något nyare språk? Derföre först, att språk och stil hos författarna från halfsekel till halfsekel förändras till oigenkännlighet, och för det andra äfven hos samtida äro så fria och godtyckliga, att regel saknas. Ty språkbruk är icke förnuftig regel, och tycke och smak äro, hvad de äro, just genom att vara regellösa. Latinet t. ex. deremot studeras hos de klassiska författarna, hvilka stå der för evärdelig tid, så bundna vid regeln, att ingen tid någonsin skall förmå framvisa en deras like häri. 20

Skall ett språk läras för att tala och skrifva detsamma, är praktiken enda läromästare, för det högre språket tillika flitig och omfattande läsning af godkända författares skrifter¹. Så äfven för latinet. Denna läsning tillhör den mognare åldern, som deraf har både nytta och nöje. Men man kan säga, att det beskrifna latinska språkstudiets ändamål icke i allmänhet är att lära latin. Den dermed vunna insigten skall hvar och en tillämpa, då han tänker och meddelar sig i sitt modersmål. Detta så viktiga vetande kan väl en obildad umbära, men för den vetenskapliga och litterära bildningen utgör det nödvändigt vilkor; och såsom visats har det till underlag en mödosam utanläsning, hvilken för den mognare åldern är i den grad tråkig och motbjudande, att icke mången dåmera rår med att streta öfver denna klippa. 30

Vid kathedralskolan i Åbo funnos som bekant en lektors och en kollektors klass, genom hvilka man utan latinläsning kom till universitet. Mången, som gått denna väg, vände dock sedan sin håg till filosofiekandidatexamen. Få af dessa orkade komma öfver latinklippan, som såg i deras väg, och säkert är, att de då likväl gingo miste om det vetande, som egentligen bör vara latinstudiets frukt. Flera gingo på försöket till kost för hela lifvet. Jag hade smärtan att så förlora en högt begåfvad ungdomsvän – hvilken jag också har att tacka för att den väg jag gått blef mig möjlig. Han stod äfven Runeberg och Nervander nära – hvilket må bevisa, att verklig skada skedde. 40

Pedagogerna hafva derföre icke orätt i yrkandet, att latinska grammatiken skall sättas i piltens hand, om i någons. Det är ingalunda för 50

¹ För den, som känner fransk och engelsk litteratur, är det t. ex. jembörelsevis lätt, att lära sig hjälpligen tala, t. o. m. skrifva dessa språk. Men samtala med infödingar kan han icke, emedan han dåligt förstår isynnerhet fransmännens tal.

tidigt att gripa till den vid 11 à 12 års ålder. De, som skrika öfver den hiskliga plågan, äro blaseradt folk, som med rysning tänka på att nu nödgas göra om saken. Men om de icke redan vid den tiden voro missbildade, så voro de latinska grammatiken oakadt glada som spelmän, ifriga i hvarje lek och färdiga till hvarje odygd. När nu dessa samma blaserade herrar försäkra, att de intet gagn haft latinläsningen, tala de af oförstånd, och talet må dem därför förlåtas. Det kan väl ofta så vara: »vie sika Saksaan!» Men skulle de råka besitta någon smula högre vett, skall ingen tänkande menniska tveka, att latinläsningen deri väl har broderlotten.

10 Således latin från och med lycei lägsta klass, deri är förnuft: och fem latinklasser dertill, deri är billighet. En sexårig kurs är dock knapp, det vet hvar och en, som har någon erfarenhet i frågan. Saken kan hjälpas dermed, att likasom nu kursen på högsta klass göres tvåårig. Men å andra sidan: får latinet det antal lärotimmar, som komitén förordat, nemligen 8 à 9 t:r pr klass, så böra herrar pedagoger låta sig härmed nöja. På de båda lägsta lycealklasserna kommer detta att bero deraf, om ryskan fås att maka åt sig. Frågan är i sjelfva verket den: skall ungdomen i våra skolor upplysas eller fördummas? Ty att på lärjungar
20 ännu i barnåldern lasta flera fremmande språk på en gång, det är en säker fördumningsmetod.

Komiténs förslag, att Tyskan skall gå igenom åtta klasser, är svensk import. Man må der anse det nödigt, för att om möjligt lära sig rätt begagna bestämda artikeln, hvilket t. ex. ingen svensk tidning gör.¹ Men här hafva vi med vida mindre tidspillan lärt oss läsa och förstå Schiller och Goethe – och Shakspeare och Walter Scott m. fl. i tysk öfversättning, den tiden de svenska öfversättningarna icke ännu funnos. Det är allt vackert så för ett folk, som har så mycket att lära. Och till åtskilligt mera kan man komma på en fem års kurs, d. v. s. om med tyskan göres början på 2:a klassen = komiténs 5:te. Men visst må en undervisningstimme i veckan, såsom komitén föreslår för 7:e o. 8:e (rätteligen 5:e & 6:e) klasserne, anses vara för litet för detta läroämne. En timme kan här gerna tagas ifrån Franskan, om undervisningen i detta språk alls skall göras obligatorisk. Språket läres mest för praktiskt behof, och största delen af franska litteraturen må helst sättas i litanian, isynnerhet i ungdomens. Finnas icke lärare, som kunna väl praktisera, är undervisningen jemförelsevis bortkastad. Jag vet dock, att med 1 timmes frivillig läsning i veckan på två år genomgicks Gedickes då brukliga läsebok och en hop böcker ur Telemaque.
40 Grammatik brydde man sig icke mycket om. Men man skulle vara beredd att öfversätta så mycket rektor under timme medhann – öfre afdelningen på klassen nemligen – och det gick friskt undan; ty språket i Telemaque var så enkelt, klart och lätt. Nedra afdelningen »hoppade», så att andra årets kurs alltid delvis var en repititon. Denna läsning hade det goda med sig, att man blifven student icke befann sig på alldeles fremande mark i en fransk bok. När man nu för tiden, utrustad endast med vanlig magister franska, äflas att lära lärjungarne skrifva språket, så kan denna äflan icke vara mycket värd. Må man då hellre lära dem läsa och förstå franska författare från 18 seklet. Ty de äro mestadeles ärliga och varma för sanning och rätt, såsom äfven deras språk är enkelt och varmt, medan man deremot hos de moderna skriftställarna möter lögn och tilljordhet både i åsigt, känslor och
50

¹ Till o. med Fryxell låter Karl XI:s drottning säga: »Loben sie mir das» = lofva mig det (!!).

språk.

Vid senaste skolläramöte beskärnade sig våra latinister deröfver, att lärjungen skulle få börja med något annat språks grammatik, än latinets. Men de kunna väl icke förhindra, att början göres med modersmålets grammatik. Och när detta nu råkar vara finskan, hvars grammatik står längst ifrån alla andra på lyceum studerade språks, så kan väl skadan icke vara så obotlig, om härtill ännu lägges svensk grammatik, hvars formlära – och om stort annat kan det ju på detta stadium af kursen icke vara fråga – ju återfinnes i den latinska, såsom naturligt är för två språk, hvilka tillhöra samma språkstam. Att nu denna förberedande läsning skulle helt och hållet förderfva hela det lingvistiska studiet, såsom vissa latinister hördes påstå, derom kan ingen sansadt tänkande menniska öfvertygas. Att allmänna grammatiken, såsom den latinska väl på många goda grunder kan anses, kommer efteråt, är fullkomligt i sin ordning. Ty lärjungen bör besitta något grammatikaliskt material, förrän fråga blir om dettas subsumerande under allmänna definitioner. Sådana skäl, som att svenskan och finskan helt och hållet eller delvis sakna särskilda genusändelser m. m., och att derföre dessa språks gramma*ma*tik vore olämpligt att börja med, äro rena barnsligheter – vare det sagdt med all aktning för den, af hvilka de förnämligast framfördes. Man kunde ju invända: men latinets har ju ingen illativus och allativus icke heller något medium, optativus och aoristus, än mindre någon bestämd och obestämd och omgångsform för verbum o. s. v! Huru vill man då göra början med ett så formfattigt språks grammatik?

Men för att afvända hvarje olägenhet bör en nu rådande oordning i lyceerna rättas. Skolöfverstyrelsen har icke endast tillåtit utan påbjudit begagnandet af ett antal grammatiker, som icke blott hafva från hvarandra afvikande benämningar på de grammatikaliska formerna, utan äfven från hvarandra afvikande definitioner på de allmännaste former, såsom Nomen och Verbum o. s. v. Än mera: vederbörande lärare tillåtas, att hos lärjungarne inplugga dessa mångfaldiga definitioner. Från något lyceum har dock berättats, att vederbörande lärare skulle öfverenskommit om någon gemensam norm. Ett sådant förfarande kan absolut icke försvaras. För att häri komma till någon ordning borde väl latinska grammatikens terminologi läggas till grund och såvidt möjligt för alla andra språk tillämpas. Äfven genuina termer i dessa, t. ex. franskans: *sujet, regime direct* o. s. v., borde anföras endast i parentes och muntligen förklaras. Definitioner för inlärande vore öfverhufvud behöfliga endast i latinska och de både inhemska språkens grammatik, i alla ord för ord lika.

På de båda inhemska språkens lärande i den förberedande skolan kan timantalet för latinets på lyceum svårligen något vinna. Men förstod man måste man vara, för att förneka, att derigenom likväl tidsvinsten för latinläsningen bör blifva ganska betydlig. Detta utvisar redan det nyss ofvan antydda om de grammatikaliska formerna och definitionerna. Hufvudvinsten är dock den tidigare och bättre förtrogenheten med det andra inhemska språket. Och jag upprepar, hvad jag ofta haft anledning erinra, att för de finska lärjungarne särskildt detta är icke blott ett socialt behof, utan äfven ett maktpåliggande bildningsbehof. De hafva också det lättare strået att draga, och deras framsteg måste i följd häraf blifva större, medan, såsom förut sagdt, finskans inhemtande för de svenska lärjungarne blir ett tungt arbete nog, hvilket lärarene så mycket mera böra söka att lindra genom en förnuftig undervisningsmetod. Det är väl af vanlig slentrian, som komitén anvisat bestämdt

timantal för hvardera af de inhemska språken. Hvar och en känner dock, huru olika behovet häri ställer sig för skilda skolor, i skilda landsorter. Visligen borde därför endast summa timtal för båda inhemska språken i läseordningen angifvas, men fördelningen dem emellan vid hvarje skola ske på skolkollegiets förslag.

Om komiténs förslag i öfrigt för undervisningen på lyceum kan i den korthet omständigheterna påbjuda, föga gagneligt sägas. Det är ett lätt görande, att i ett tabellschema införa timantalet för skilda läroämnen, summera och se till, om summan stämmer med det gifna totalantalet undervisningstimmar – om icke, plocka bort en timme här, lägga till en timme der. Den enda, som kan afgifva ett väl grundadt förslag, är vederbörande öfverinspektör i skolöfverstyrelsen, om han nemligen gifvit sig tid att öfvervara undervisningen och anställa specialexamina i klassernas kurser vid ett antal skolor. Afgörandet skall hvila på ett erfarenhetsvetande, som icke inhemtas utan möda, insigt och god omdömesförmåga. Det mått, som sålunda uppställles, skall hvarje lärare fylla.

En anmärkning må här ännu ingå. Att på skolans lägre klasser införa något läroämne, såsom t. ex. naturlära och naturalhistoria i Komiténs förslag, hvilket derefter på de högre klasserna lemnas åt sitt öde, är ett oförsvarligt slöseri med en dyrbar tid och än dyrbarare krafter. Förnuftigare vore väl att tilldela ämnet färre timmar, men låta undervisningen deri fortgå skolan igenom. Ett ämne, sådant som t. ex. botanik, kunde väl också genom utbyte få rikligare, väl afpassadt timtal i slutet af vårterminen och i början af höstterminen.

För åtskilligt ang. lycealundervisningen lemnas för sammanhanget plats i nästföljande artikel.

n:o 267

30 III. DE HUMANISTISKA STUDIERNAS SÄRSKILDA BETYDELSE FÖR FINLAND¹.

Det kan icke blifva fråga om, att här utlägga, hvad med humanistiskt vetande och humanistisk bildning förstås. Hvar och en bildad känner, att vetandet om mensklighetens andliga utveckling företrädesvis anses och är humaniserande. Men då hvarje folks högsta intellektuella bildning är nedlagd i dess litteratur, hvilken äfven bär vittnesbörd om ståndpunkten af folkets sedliga bildning, och då på samma gång litteraturen är det vehikel, genom hvilket denna bildning inverkar på andra, både samtida och efterkommande folks kultur, så innebär företrädesvis förtrogenhet med litteraturerna humanistiskt vetande, och detta kan icke finnas, der bekantskap med litteraturerna saknas.

De båda antika folkens, grekernas och romarens litteratur vara vid nyare tidens ingång all litteratur; och all högre bildning, som hos dåtidens folk förefanns, hänvisade äfven till Rom och medelbart till Grekland såsom sin källa. Studium af den antika litteraturen blef sålunda sjäfnödvändigt lika med humanistiskt vetande. Först senare, sedan de moderna folken uppträdt såsom bildningens sakkörare och skapat egna nationallitteraturer, i båda hänseenden fortsättande antikens verk, har uppfattningen af den humanistiska bildningens betydelse fördjupats, så att det humanistiska vetandet är liktydigt med vetande om mensklighetens andliga kulturutveckling öfverhufvud.

¹ I följd af ämnets beskaffenhet har framställningen vuxit till, det omfång, att frågan om realskolorna måste sparas för en följande uppsats.

Det är i sistantydde omfattande betydelse det humanistiska vetandet i nyaste tid haft att i allmänna undervisningen strida om platsen med vetandet om naturen, hvilket såsom vetenskap härstammar från gårdagen, och för hvilket derföre den andliga kulturutvecklingen är en fremmande, okänd sak, men hvilket likväl gör anspråk på bildningens namn, såsom en förment realbildning. Det vore väl absurdt att påstå, att vetenskapligt vetande finnes, som icke vore intellektuellt bildande. Men lika absurdt är det att pretendera, att t. ex. insigt i den vetenskapliga agronomin skulle utgöra en särskild form af den mensklige bildningen, än mer af den allmänt mensklige kulturen. Det hjälper icke saken ett grand, om man härtill lägger insigt i de dicipliner, på hvilka agronomin stöder sig. Mensklig bildning, redan efter ordalydelsen lika med *human* bildning, är och måste förblifva delaktighet i den allmänt mensklige kulturen. 10

Den här antydde skilnaden springer än mera i ögonen, om man afser den sedliga bildningen och det mottagna vetandets inflytande på denna. Icke är det ur fysiken eller ur kemin, man hämtar grunderna för ordnandet af familjelifvet, af det medborgerliga samhällslifvet, för lagstiftningen och en nations politiska lif, öfverhufvud för rätt och orätt. Mängden af de bildade hos hvarje folk hemtar sitt hitförande vetande ur nationallitteraturen, i hvilken, såsom känt, naturvetenskapen icke har någon plats. Men nationallitteraturen faller icke färdig ned från molnen. Allt arbetar för dess frambringande och tillväxt likasom å andra sidan allt arbete för rättsgrundsatserna¹ utveckling och tillämpning har icke i den redan bestående nationallitteraturen en tillräcklig ledning, utan måste ledas af vetenskaplig insigt, d. v. s. af humanistiskt systematiskt vetande. 20

Det är ingalunda på grund af någon teori, utan af historisk nödvändighet, som den förberedande undervisningens i lärdoms-skolornas system blifvit en historisk fortgång i studierna, öfverenstämmande med sjelfva kulturutvecklingen. Man har börjat med antikens studium, med hvilket undervisningen ännu långt inpå nyare tiden äfven slutade. Endast kristendomsläran med dess vetenskapliga dicipliner, hvilka dock äfven de talade på romarspråket, intog såsom omfattande det för massan af folken enda, stora kulturelementet sin plats derbredvid. Först efter hand till erkändes matematiken något rum, hellre såsom en nyttig tankegymnastik, än med något medvetet ändamål. Om de nyare nationallitteraturerna kunde icke blifva frågan, förrän de funnos till och funnos i en form, som kunde göra dem förtjenta af andra nationers uppmärksamhet. Det märklige är, att de fremmande moderna språken tidigare än modersmålet blefvo föremål för undervisningen äfven i vårt lands skolor. Men allt detta daterar sig från innevarande sekel och läsning af svensk grammatik från några och 30 år tillbaka. Porthan, Franzén, Linsén, Sjöström, Runeberg, Nervander, Cygnæus, Topelius, Stenbäck hafva aldrig läsit någon sådan, åtminstone icke på skolan. Antagligen var förhållandet detsamma med alla de berömda män, hvilka namn tillhör svenska litteraturens glansperiod, från Gustaf III till 1850 ungefär. Och med den ringa undervisning i nyare språk, som på de anförda finnarnes skolgångstid i skolorna bestods, är det säkert nog, att de kände och delvis voro utmärkt väl förtrogna med Europas nyare litteratur. Men icke blott de. Absolut säkert är, att t. ex. tysk litteratur för 50 år tillbaka vid universitetet 40 50

¹ Ordet fattadt i den vidsträckta betydelsen af det teoretiskt rätta för alla samhällsinstitutioner och allt samhällslif.

lästes vida allmänne, än för närvarande. Ett eller annat band af Bruzelii dåliga men billiga upplaga af de tyska klassikerna saknades sällan på studentens bokhylla. Må detta vara sagdt till erinran derom, att ämnens och lexornas mängd icke utgör en borgen för lust hos lärjungarne att veta och läsa.

Men jag nödgas här göra en utvikning från hufvudämnet för denna uppsats, för att tillägga några ord till hvad i den nästföregående anfördes om latinundervisningen.

10 Latinskrifningen är redan faktiskt död. Vetenskapen begagnar latinet endast i den naturalhistoriska beskrifningen, för att i denna ega en stående, öfverallt känd och erkänd terminologi. Denna latinitet är endast form. Men för sammanhängande framställningar och afhandlingar i vetenskapen begagnas latinet icke. Hvertill tjenar det då, att, såsom i våra skolor ännu sker, latinskrifningen skall uppehållas vid ett skenlif, som väl icke kan bedraga hvarken lärare eller lärjungar. Må man förstå att skilja två saker. Latinska skriföfningar måste finnas, så länge latinet är undervisningsämne, den syntetiska språköfningen måste idkas jemte den analytiska, men endast och allenast såsom grammatikalisk språköfning, såsom ett tillämpande af regeln för att
20 klart uppfatta och fast inpregla denna. Men hvad kan väl vara orimligare, än att man ännu för studentexamen fordrar ett latinskt ämne – ja gör hela studentblifvandet beroende af detta ämnes beskaffenhet? Har detta någon förnuftig mening, så måste det väl vara den, att lyceerna skola kunna föra lärjungarne till en sådan färdighet i latinets skrifvande, att de med lätthet förmå på detta språk skriftligen framställa sitt moderna vetande. Men kan någon på allvar uppställa en sådan fordran? Eller finnes någon universitetets eller lyceilärare, som tror, att den kan tillfredsställas? Om icke; hvad är då hela tillställningen annat än en föga värdig komedi? – Hvar och en af vederbörande
30 känner, att dessa »ämnen» äro mycket mödosamt hopkomna med tillhjälp af grammatica och lexikon. Är nu sådant lika med språkets begagnande i skrift? Vill man deremot vid universitetet endast hafva reda på, huru lyceilärjungarne i sina skriftliga öfningar förmått tillämpa regeln, så är kännedom om ett enda scriptum icke tillräcklig, utan man borde då vid lyceerna draga försorg om, att för hvarje elev några dussin samlas i en temabok, och dessa häften insändas till universitetet – ifall nemligen skolstyrelsen anses för oduglig att döma i saken. Att så är, derom vittnar visst studentexamen vid universitetet, genom hvilken skolöfverstyrelsen förklarats för oduglig att tillse, att lyceerna fylla sitt föreskrifna mått. Skolkomitén har nog tagit sig talan i så många andra punkter utöfver sitt program, att äfven frågan om afskaffande af detta
40 stöd för tanklös lexläsning kunnat prövas.

Den tid, som vinnes genom att lemna det fåfänga äflandet med latinskrifningen, behöfves mer än väl för läsningen af författare, hvilken både kvantitativt och kvalitativt i våra lyceer står tillbaka. Det kan sättas i fråga, huruvida icke textkritik m. m. i de tyska gymnasierna är en obehörig utväxt. Här torde icke något försök dertill förekommit. Men här åsidosättes äfven bemödandet, att framhålla författarenas litterära förtjenst, att leda lärjungarna att fatta hvarigenom och
50 hvarföre den skrift, som läset är mönstergild i sin art. Äfven tankarnes och åsigtarnas sanning och värde bör väl af läraren framhållas, dock helst endast i antydningar, så att intrycket af läsningen i dessa hänseenden lemnas åt lärjungarnes fria uppfattning. Det mått af patriotiskt tänkesätt, af kärlek till friheten och af entusiastisk aktning för all manlig dygd, som i synnerhet latinläsningen lemnat åt slägte

efter slägte, kan icke lätt uppskattas, ehuru fäkunningheten, påverkad af den lösa dagslitteraturen, ofta nog förgäter fosterhemmet för sin andes bästa del.

Att undervisningen i grekiskan har en så prekär ställning vid landets lyceer är beklagligt nog. Äfven här står ryskan i vägen. Men uppenbart är, att det i hög grad beror af vederbörande lärare, huru många lärjungar, som på femte klassen skola välja grekiskan. De hafva på de lägre klasserna lärt sig åtminstone ryska formläran, och äro redan vid den ålder, då det är jämförelsevis tungt att läsa nya utanlexor. Bråkar nu läraren i grekiskan med grammatiken, börjande med ljudläran (i vanlig förvärd ordning), läran om accenten o. s. v., är det gifven sak, att de skola välja det lättare ämnet, ryskan, isynnerhet som de öfverhufvud äro nedtryckta af ämnenas och lexornas mängd¹. Med något förstånd borde derföre läraren i grekiskan söka hjälpa sig med så litet grammatik som möjligt och skynda att låta lärjungarna glädjas af läsning af de för deras ålder mest intressanta författare, han har att bjuda på. T. ex. mot kursen på normallyceum i Helsingfors kan med skäl intet anmärkas². Möjligen kunde grammatikläsningen ännu något öfverdåd, och syntaxen utöfver lärarens muntliga meddelanden rent öfverflöd. Något af det grammatikaliska material, som för lärjungen eljest skulle varit nytt, har finska grammatiken erbjudit honom. Domkapiteln och alla, hvilka vårda om prestbildningen, borde väl förstå, hvilket värde grekiskans (äfven den profana) läsning på skolan har för blifvande prester.

Men utrymmet bjuder lemna dessa utvikningar och återgå till frågan om de humanistiska studiernas betydelse såsom bildningsmedel.

Denna betydelse kan sammanfattas deri, att de meddela lärjungen medvetande om och tron på en allmän historisk utveckling, en af traditionen beroende andlig verldsordning. Äfven i ett historiskt kompendium kan väl försäkras, att så är förhållandet, men det stannar vid en försäkran. Har deremot lärjungen lärt sig känna nationallitteraturerna, börjande med antikens, så har han haft sjelfva det handgripliga faktum för ögonen, och intrycket deraf blir outplånligt. Det förstärkes ju mera läraren förmår till förklarande af det lästa åberopa de antika folkens yttre historia, kult, folklif och institutioner. Och när lärjungen kommer till de nyare folkens litteratur, finner han vid hvarje steg spåren af det inflytande, antiken på denna utöfvat, och lär sig förstå, hvad den historiska handboken försäkrar honom, att detta inflytande förde Europas folk från medeltidens mörker. Han står icke såsom den moderna skolaren, som lär sig franska efter Oldendorfs eller någon annans metod – och vanligen hans språkmästare jemte honom –, då de syssla t. ex., med en fransk författare från klassicitetens period, okunnigt stollande inför denna företeelse, utan att veta, hvarifrån klassiciteten kommer eller hvari den består. För honom gå här de gamla kära bekanta igen, ehuru i en drägt, som beslöjar deras genuina glans; och han lär in, att de ännu från sekel till sekel lysa fram, såsom de oupphinnliga mönstren.

Vid betraktandet af allt detta hörs icke många ord behöfvas för att visa, af hvilken öfvervägande vikt de humanistiska studierna äro för ett

¹ Vid lyceum i Wasa valde 1879 ingen enda lärjunge grekiskan! Detta länders vederbörande lärare till ringa ära.

² Om der ännu tillåtes begagnandet af Ahrens (?) förderbringande, ur simpelt originalitetsjagtande härflytande grammatik, vore sådant oförsvarligt.

folk sådant som det finska, som först i går inträdit bland nationernas tal, och som ännu söker en kulturform, hvilken kan kallas dess egen. Endast dåren kunde yrka, att vårt folk borde välja någon annan, nyhetskrämareväg för sin odling, än den alla Europas kulturfolk vandrat. Sannt är, att vi redan äro arftagare till en färdig nationel kultur, den svenska, rättare delaktiga af fragmenter af denna kultur. Men finska folket är icke denna kulturs skapare, och det saknar därför äfven förmåga till dess vidare utvecklande¹. För oss har detta kulturlån endast betydelsen af ett material, hvilket äfven det skall för det nationela kulturarbetet användas. Med derutöfver och öfverhufvud kan för finska folket intet annat kulturmaterial finnas, än det för alla jordens kulturfolk gemensamma, ur de antika folkens efterlemnade kulturskatt uppvuxna materialet.

Af allt detta känner och vet naturvetenskapen och den s. k. reala bildningen platt intet; och dess plats i den offentliga undervisningen är af denna dess art bestämd.

Striden, om svenskan eller finskan skall blifva och vara det finska folkets allmänna kulturspråk, må här lemnas derhän. Men ingen kan nu mera betvifla, att icke finskan öfverhufvud skall tillkämpa sig rangen af ett litteraturens språk och dermed af nationelt kulturspråk. Ett obestriddt faktum åter är, att ingen nationallitteratur förmått och förmår uppvexa och utvecklas endast genom härmning af en annan modern litteratur, utan att densamma af hvarje nation måste sjelfständigt byggas på den traditionela, för alla kulturfolk gemensamma grunden; hvarvid den inhemska folktraditionen och folksången medverkar att gifva densamma den nationela andan och hållningen. För den finska litteraturen särskildt äro därför de humanistiska studierna, antikens deri inbegripet, nödvändigt lifsvilkor. Men all högre bildning hos ett folk måste stå på samma botten som nationallitteraturen; ty de betinga hvarandra ömsesidigt. Hvarje den finska litteraturens främjare bör därför – och skall otivfvelaktigt – försvara de gamla språkens ställning i landets lärdomsskolor såsom ett finskt folkets framtids kulturpalladium.

Man ser också icke förnekas, att icke fasthållandet vid den vesterländska kulturen utgör värnet för landets relativt sjelfständiga ställning. Men kulturen är icke något *caput mortuum*, t. ex. ett eller flera kulturfolks fullfärdiga litteratur, institutioner m. m., så att endast härmning eller lån af dessa skulle göra ett folk delaktigt af den kultur, hvars frukter de äro. Ett folks kultur består i sjelfva dess förmåga af kulturarbetet, hvari äfven inbegripes besittningen af de kulturmedel, som möjliggöra detta arbete. Derfor måste i den högre undervisningen så stor vikt läggas på den formela bildningen, här närmast förmågan att begagna kulturmedlet, det inhemtade vetandet. Och hos alla folk har det historiskt gifna systemet för denna undervisning erkännts säkrast utveckla sagde förmåga, d. v. s. att äfven för detta ändamåls vinnande undervisningen i de gamla språken utgjort och utgör den enda säkra grundvalen – såsom historiskt den antika kulturen varit och är den Europeiska kulturens fasta grund. Okunningheten har hånat våra pedagogers hitåt syftande yrkanden. För den skall det i all tid förblifva obegripligt, att vårt folk icke kan komma till någon högre

¹ Det förstas, att svenskarne icke skola afsäga sig detta värf. På sin höjd inordna de t. ex. Runebergs skaldskap i raden af den *svenska nationallitteraturens* företeelser – ja, de hafva icke haft försyn att annektera sången: »Vårt land» och göra den till *svensk nationalsång*.

bildning på annan väg än genom latinska grammatiken. Allt förnuftigt begripande förutsätter ett visst mått af vetande. Och der detta saknas, der kan ingen bevisning ega rum.

I nationallitteraturen kommer en nations hela lif till klart medvetande; ett folk lär sig först i och genom den känna sig sjelf. Detta och det närmast ofvan anförda kan dock icke så missförstås, som vore meningen, att den högre intellektuella bildningen och den härtill ledande undervisningen vore till, endast för att förse ett folk med författare, med arbetare i nationallitteraturens tjänst, i det föregående är antydt, att den högre bildningen öfverhufvud skall hvilat på samma botten som nationallitteraturen. Det kan tilläggas, att de, som skola förstå en författares skrifter, böra stå lika högt i vetande som författaren sjelf. Men samma utsaga gäller bådadas sedliga bildning; ty endast under sådant vilkor finner en litterär produkt läsare, som för densamma hafva intresse och medkänsla; likasom omvänt en författare behöfver stödet af liktänkande, och hans arbete har desto högre värde ju sannare det uttalar de öfvertygelser och de sträfvanden, hvilka redan hos nationen förefinnas.

Det bör alltså icke glömmas, att äfven all högre samhällsverksamhet förutsätter delaktighet i den bildning, ur hvilken nationallitteraturen framgår, och att det derföre ligger vikt derpå, att statens blifvande embetsmän inhemta sitt vetande i lärdomsskolan och vid universitetet. Ty de skulle eljest komma att stå utanför den högre bildningen hos det folk, hvilket de tillhöra.

Och slutligen, om redan det anförda visar, hvilken ökad betydelse allt detta måste ega för en nybörjande nation, sådan som den finska, stegras denna betydelse än mera, om man reflekterar till nationallitteraturernas sammanhang med den humanistiska kulturen öfverhufvud. Utan den fasta öfvertygelsen om en allmänt mänsklig kulturutveckling, om den andliga verdensordning, som ur den traditionellt gifna bildningen ständigt framdrifver nya kulturformer, kan hos en nation den förtröstan på framtiden icke finnas, som ger densamma kraft att arbeta för denna framtid. I mycket, ja i allt annat står det finska folket ännu tillbaka för jordens kulturfolk, men i denna förtröstan och i den arbetskraft den skänker, kan detsamma tryggt ställas vid hvarje annan nations sida. Hvarje dag bär glädjande vittnesbörd härom. Att detta måste förträdesvis sökas i det finska lägret, ligger i sakens natur. Om icke alla de, som tillägga sig namnet »finnar», häröfver glädjas, är sådant deras ensak, men utan all vikt för finska folkets framtid.

⟨n:o 295⟩

IV. DEN NATURVETENSKAPLIGA UNDERVISNINGEN OCH REALSKOLORNA.¹

Vetandet om naturen är för människan nödvändigt, emedan det möjliggör handlingen. Ty all handling är en yttre företeelse, derigenom att både kroppsorganerna och andra yttre ting *måste begagnas* såsom medel för utförandet af *handlingen* afsigt, vinnandet af dess ändamål.

¹ I not till senaste uppsats (III) inflöt den oriktiga uppgift, att i Wasa lyceum ingen lärjunge 1879 valt Grekiska. Rättelse finnes ur Wasabladet införd i Morgbl. n:r 277. Rektors ord i programmet lyda: »Medan under föregående läseår »grekerna» hade öfvervigten, utfaller detta läseår denna till förmon för ryskan».

Kunskapen om naturlagarna har därför värde hufvudsakligen ur denna synpunkt. Naturordningen är oföränderlig. Skulle icke så vara, så kunde människan icke beräkna något sitt företags utgång och följder – nemligen om naturföreteelserna skulle ske än på ett, än på ett annat sätt, och såsom verkande orsaker än hafva den ena verkan, än åter en annan. Kunskapen om naturlagarna, om den bestående, oföränderliga ordningen i naturen sätter nu människan i stånd att med säkerhet mot misstag välja medlen för handlingen.

10 Man hör och ser pratas hit och dit om naturvetenskapen och dess betydelse för mänskliga bildningen. Nå väl, denna betydelse är den nyss antydda. Någon annan betydelse än denna, att vara vetande om medlet för mänskliga handlingen, har denna vetenskap och vetandet om naturen öfverhufvud icke. Det är endast efter denna dess betydelse som dess plats i raden af undervisningsämnen bör bedömas och bestämmas.

Äfven det humanistiska vetandet afser och influerar på den mänskliga handlingen, men är vetande om själfva viljan, om dennas bestämmande, om handlingens afsigt och ändamål, icke vetande om de medel, genom hvilkas användande ändamålet skall realiseras. Det afser besvarandet af frågan: Hvad bör göras? Hvilket är det förnuftiga
20 ändamål, som i handlingen skall förverkligas? Detta gäller icke blott den enskildas handlingssätt, utan äfven folkens historiska verksamhet.

Såsom rent teoretiskt vetande går vetandet äfven utöfver handlingens värld. Men detta gäller uteslutande det humanistiska vetandet, icke vetandet om naturen. Ty det senare hvilar endast på observation, är exakt vetande, och lemnar därför icke rum för någon teoretisk spekulation. Säges för korthetens skuld det rent teoretiska vetandet gälla vetandets idealer: sanningsidealet, rättsidealet, skönhetsidealet, så inses lätt, att naturvetenskapen icke kan hafva något med detsamma att skaffa¹. Naturvetenskapen har åtminstone pretentionen, att dess
30 läror skola gälla för all tid. Deras sanning beror icke af någon mänsklighetens utveckling. Det teoretiska vetandet deremot följer den mänskliga utvecklingen åt och är aldrig fulländadt och fullkomligt, så att hvarje dess lära är sann endast för sin tid. Åsigheter och öfvertygelser i allt, som angår den mänskliga kulturen, utveckla sig och förändras under århundradenas lopp, olika hos de skilda folken; hvarföre det teoretiska vetandets historia återfinnes i nationallitteraturerna. Och det är delaktigheten i denna utveckling, icke vetandet om naturen, som konstituerar bildningen.

40 Denna principiella betraktelse kunde synas vara opåkallad i en uppsats, som har till föremål Skolkomiténs förslag. Men den, som äfven i detta läser åtskilligt tal om den reala bildningen m. m., att icke tala om, hvad i tidningarna i frågan anföres, måste väl finna, att de flesta andragare icke själfva veta, hvarom de tala. En hänvisning till det humanistiska vetandets och naturvetenskapens olika ställning i förhållande till den mänskliga bildningen, må därför anses här vara på sin plats. Ty gör man sig icke mödan, att utreda bådas principiella olikhet, kan ingen reda finnas i diskussionen.

50 Man kunde ännu uppkasta den frågan: hör då icke naturvetenskapen till nationallitteraturen? En blick på det ofvananförda läret, att frågan obetingadt bör besvaras med Nej. Och likväl måste medgifvas,

¹ Sådana s. k. »teorier» som gasteorin eller den nymodigare etherteorin, genom hvilka man vill förklara världens materialistiska upphof, tillhöra icke vetenskapsmännen, utan dilettanterna. Man vet icke, hvaröfver man mera bör förvänas öfver det själfbehag, med hvilket dessa bära sin visdom till torgs, eller öfver den tanklöshet, med hvilken den af en bildad publik mottages och akklamerats.

att väl fransmännen t. ex. svårligen skulle gå in uppå att från sin nationallitteratur utstryka Buffon's naturalhistoria, hvars stil och språk städe gällt för mästerliga. I svenska litteraturen kunde Nilssons fauna anses intaga en motsvarande plats, emedan arbetet så allmänt lästs och läses – och väl förtjenar detta framför mången historisk skrift, diktsamling och roman. Men utom naturalhistoriens område torde någon naturvetenskaplig skrift icke kunna uppletas, som skulle intaga en liknande ställning. Om skildringar af naturen och ur dess lif kan här icke vara fråga; ty de hafva sin betydelse i litteraturen, icke af sitt föremål eller ämne, utan af skildringens beskaffenhet, den större eller mindre litterära talang, hvarmed denna är utförd. Sådane torde väl böra hänföras till nationallitteraturen. I öfrigt är det sjelffallet, att hvarje framsteg i naturvetenskapligt vetande influerar på det humanistiska och på denna väg ingår såsom moment i det rent teoretiska vetandet.

En hänvisning till ett allmänt känt faktum upplyser bäst förhållandet. Naturforskarens i vår tid namn och skrifter äro föga kända i eget land, än mindre i andra länder. Orsaken är att fältet för denna forskning vuxit till ett så oerhördt omfång, att forskaren måste vara specialist, d. v. s. inskränka sin forskning till en ringa krets af föremål eller företeelser, för att kunna komma till den noggrannhet i dess resultater, som nutidens vetenskap kräver. Men den större bildade allmänheten kan omöjligen intressera sig för ett dylikt detaljvetande, och ingen annan än en specialist kan besitta den insigt, som erfordras för att rätt förstå och kunna bedöma ett hithörande arbete. I ett land sådant som vårt är derföre författaren vanligast ensam om detta vetande och endast i utlandet kan han bland fackmän för sitt arbete påräkna spridda läsare. I äldre tid blef mången disputation oläsen begrafven i bibliotekernas dam. Lyckligtvis har det yngre släktet genom resor i utlandet och derstädes vunna bekantskaper beredt sig möjlighet att få sina arbeten åtminstone vänligt anmälda i någon fackjournal. Om en sådan tilldragelse meddela våra tidningar underrättelse, och författarens namn, hvarutöfver mången torde vara nog intresserad och kunnig, för att äfven förstå, hvad arbetet gäller.

Detta exempel visar, huru ringa direkt inflytande, naturvetenskapen har tillfälle att utöfva på den allmänna bildningen. Och likväl är det obestriddigt, att vetandet om naturen dag för dag sprides allt mera till alla samhällsklasser, icke blott till den företrädesvis bildade. Men detta sker genom vetenskapens förståndiga populariserande, delvis äfven genom införande af de mångahanda uppfinningar, hvilka den naturvetenskapliga forskningen föranledt, och af redskap och nya industriella produkter, i hvilka dessa uppfinningar blifvit använda. Man ser ju populära, illustrerade arbeten, delvis af ganska stort omfång spridas i tusental exemplar; och äfven framstående vetenskapsmän hafva icke skytt att på sådana verk nedlägga stor möda.

Ingen kan betvifla, att äfven den stora pluraliteten af lyceernas lärjungar, blifna jurister, administrativa embetsmän, prester och skol-lärare nödgas stanna vid detta mått af naturvetenskapligt vetande. Egentligen är det blott de till fysiskt-matematiska afdelningen hörande studenterna, som delvis fortsätta skolans lärokurs – delvis, ty med få undantag öfvergå äfven de till medicinska fakulteten. Dessas tieåriga akademiska kurs medger icke heller naturvetenskapliga studier i större omfång eller mera på djupet gående, och för sitt fackstudium behöfva de oundgängligen endast förberedande insigt i kemi, anatomi och fysiologi. De få återstående, hvilka sträfva till lärareplats vid universi-

tetet eller söka lektorsplats i facket vid lyceerna, äro de enda, hvilka kunna egna någon större del af sitt lifsarbete åt naturvetenskapliga studier. Att döma af de siffror, studentkatalogerna meddela, gå mindre än 20 % af lyceernas lärjungar till fysiskt-matematiska fakulteten, och åter 4/5 delar af detta antal till den medicinska.

10 Är det nu skäl, att för denna ringa minoritets skuld, tvinga den stora pluraliteten af lyceiungdomen att till förmon för de naturvetenskapliga kompendierna minska den tid, de kunna egna åt de humanistiska läroämnena, d. v. s. åt det vetande, af hvilket hvarje folks bildnings-
 15 ståndpunkt förnämligast beror? Och utgör verkligen det pensum, som äfven med ökadt antal lärotimmar möjligen kunde medhinnas, en så värderik förberedelse för den blifvande naturvetenskapsmannen *ex professo* och för medicinaren, att om timtalet förtjenar att tvistas? Kemins studium fordrar nödvändigtvis en så tidsödande praktisk handläggning, att dess införande på lyceerna vore en orimlighet¹. Men hvilket gagn hafva herrar medicinare af de anatomiska och fysiologiska lexorna på lyceum? Vederhörande professorer skola väl besvara frågan med ett menande smälöje. Och hvilket gagn har t. ex. en naturforskare, som till sin specialitet väljer studium af solspectrum eller af lafvarne af
 20 sina på lyceerna gjorda naturvetenskapliga förstudier? Om den genomgångna humanistiska kursen erinrar dem deremot hvarje dag. Ty de kunna dock icke från sig utestänga nationallitteraturen; och att de något fatta och röna intryck af densamma, derföre hafva de den humanistiska kursen i skolan att tacka. Tilläggas må, att en naturalhistoriker och äfven en läkare utan latinkunskap är ett oting: äfven om en i latin okunnig fysiker må kunna tala t. ex. om *protuberans* och *spectrum* med enahanda insigt som en bonde talar om superfosfat – nemligen utan att veta, hvad ordet betyder.

30 För mig är det alltså omöjligt att upptäcka något annat gagn af naturstudierna på lyceerna, än 1:o att lärjungen vänjes vid observation, vid ett högst nödvändigt studium utom boken; 2:o att han inhemtar de allmänna vetenskapliga grunder som sätta honom i stånd att väl förstå och med verklig nytta läsa populära framställningar af vetenskapen och äfven af dess tillämpning i allmänna lifvet.

40 Sålunda fattadt är läroämnet af vigt, ja dess lärande nödvändigt för *alla* lärdomsskolans lärjungar. Alla yrkesmetoder få i vår tid en mera eller mindre vetenskaplig grundläggning. De flesta af lycei alumner komma att framdeles i statens eller kommunens tjänst hafva behof af insigt i dessa förhållande, och de kunna endast derigenom, att de förmå
 45 fatta denna vetenskapliga grund, i vetandet om den medborgerliga verksamheten och om nationalförmögenhetens källor och tillvextssätt höja sig öfver mängden, hvilken ser och känner endast fenomenet, men är okunnig om grunden och sammanhanget. Lätt inses, att äfven här ifrågavarande vetande är ett vetande om naturföreteelsernas (naturkraftens) användande såsom medel för den menskliga handlingen.

(n:o 297)

50 Detta om den naturvetenskapliga undervisningen på lyceerna. Intressant är i ett nyligen publicerad meddelande från pedagogiska kongressen i Brüssel uppgiften, att pedagogiska föreningen (»ligan») i Belgien, som arbetar för reform i undervisningen på lärdomsskolan, i en skola med 8 klasser fordrar in summa *tio* (säger 10) timmar i veckan för den naturvetenskapliga undervisningen. Huru ytterst blygsam denna fordran är, inses, om man jmför densamma med det högtspän-

¹ Äfven detta orimliga infall har dock på sin tid lyckats förderfva, hvad det förmått.

da, men all djupare insigt saknande talet vid t. ex. senaste pedagogiska möte i Helsingfors och äfven delvis inom skolkomitén¹. Och likväl är Belgien ett land, som i jordbruk, industri, handel och nationalförmögenhet står bland de främsta i Europa, och som eger talrika europeiskt ryktbara representanter för alla grenar af naturvetenskapen.

Men saken är den, att man i Belgien förstår att skilja mellan lärdomsskolan och realskolan, hvilket våra ifrare icke förstå. Man inser och fasthåller der, att undervisningen i lärdomsskolan är och måste vara endast en förberedande kurs, hvilken är jemförelsevis bortkastad, om densamma icke kompletteras af universitetsstudierna; hvaremot realskolekursen i alla länder måste för flertalet lärjungar vara en afslutad kurs, anlagd att erhålla sin fyllnad endast genom sjelfstudium. Och det sistanfödda gäller här i landet i större omfattning, än i något annat land.

I de stora kulturländerna hade rean i sekler jordbruk, manufakturindustri och handel varit högt drifna, förrän man först på senaste tider känt behovet af vetenskaplig undervisning till utbildande af personer i och för dessa yrkens ytterligare höjande. Här i Finland har man, hvad manufakturindustrin angår, följt en motsatt väg. Man har först inrättat ett teknologiskt institut, i hopp att industrin skall komma efteråt. Följden har varit den gifna, att de från institutet dimitterade eleverna sakna användning. Men man bryr sig icke härom, utan nedlägger årligen nya summor på läroanstaltens utvidgande. Dess i fremmande land skolade lärare kunna nog uppgifva, hvad som ännu brister, förrän läroanstalten kommer i jemngöjd med utlandets förnämsta. Att lärjungarne komma att blifva utan bröd bekymrar ingen. För landtbruket äro utsigterna något bättre. Ty ett antal skolor och agronomplatser hafva på senaste tid inrättats; och landtbruksinstitutets elever kunna äfven i nödfall taga plats såsom egendomsinspektorer eller få arrendera större landtbruk. För en sådan handelsrörelse åter, för hvilken vetenskaplig insigt kunde vara ett behof, fordras kapital eller kredit, som icke hvar man kan komendera. Jemförelsevis få realskoleelever kunna derföre med någon utsigt till framtida utkomst fortsätta sina studier i specialläroverken. Pluraliteten måste efter dimission från realskolan söka sig plats i något yrke. Dessas antal ökas deraf, att endast och allenast för de svenska realskolornas elever något specialinstitut står öppet. Lärjungarne från de finska realskolorna måste *alla* stanna vid den kurs, de i dessa genomgått.

Huru förtryckande sagda förhållande är, att ingen enda lärjunge från en finsk realskola kan öfvergå till teknologiska eller till landtbruksinstitutet, behöfver icke utläggas. Att ingenting gjorts eller göres för dess undanröjande, bevisar ingalunda, att de herrskande svenskarne icke skulle inse det rentaf brottsliga i ett sådant förtryck, utan endast af att god vilja saknas. Det kunde likväl utan stor uppoffring ske genom inrättandet af ett finskt landtbruksinstitut, om också i mindre skala, och genom stipendier för besökande af teknologiska läroanstalter t. ex. i Tyskland – en utväg, som äfven för de svensktalande utan tvifvel varit vida förståndigare, än inrättandet af det inhemska teknologiska institutet.

Att icke heller Skolkomitén tagit någon hänsyn till detta förhållande, bör väl tillskrifvas enahanda motvilja. Men komiténs förslag till läroplan för högre realskolor lider äfven af brister, påtagligen härrö-

¹ Komitéen föreslår 17 timmar, d. ä. nära dubbelt så mycket, och fullt ut, om en del af den geografiska undervisningen medräknas.

rande deraf, att komitén icke fasthållit realskolans ändamål och den häraf beroende åtskilnaden mellan undervisningen på denna skola och på lärdomsskolan. Komiténs yrkande, att undervisningen på lägre realskolan skall bilda en avslutad kurs, är i det föregående framhållet och lofordadt. Sådana skolor hafva ifrån ungefär två sekel tillbaka funnits äfven i vårt lands städer; nemligen de gamla pedagogierna. Den föreskrifna kursen i dessa var visserligen inskränkt. Men det var allmän sed, att rektor, såsom den enda läraren vid skolan benämndes, derjemte meddelade privatundervisning, vid hvilken till den offentliga lärokursen till kom geografi och historie i samma omfång ungefär som vid lärdomsskolan och mångenstädes äfven tyska språket¹. I Tyskland funnos då lägre borgarskolor motsvarande våra pedagogier och högre borgarskolor, i stället för hvilka både i Sverige och här i landet den anförda privatundervisningen fungerade². Inses och erkännes det, att landet har behof af sådana skolor, och att realskolorna, den lägre och högre böra tillfredsställa detta behof, då har man en fast grund att hålla sig till och förblander icke de båda vidt skilda sakerna: lärdomsskolans och realskolans ändamål.

Man skall då inse, i första rummet, att realskolan icke kan eller skall föra lärjungarne till vetenskaplig insigt i vidsträcktare mon, än hvad studiernas fortsättande i någon fackskola undantagsvis medger och kräfvär. Detta, emedan vetenskaplig insigt nödvändigtvis erfordrar fortsatta studier, och realskolans lärjungar i allmänhet icke hafva tillfälle eller ens för afsigt att egna sig åt en sådan fortsättning, medan – såsom kanske alltför utförligt blifvit ådagalagdt – densamma utgör en nödvändig förutsättning för lärdomsskolans tillvaro.

För det andra skall då erkännas, att en lägre realskola är behöflig i alla landets städer, för att fylla den lucka, som pedagogiernas indragning åstadkom, men i en förbättrad form. Det är sjelfallet, att undervisningen i dessa skolor företrädesvis skall falla stadsinvärnarens barn till godo. Ty alla föräldrar på landet, som hafva råd dertill, skola föredraga att behålla sina barn i hemmet och låta dem under privatlärare genomgå den kurs, som utgör förberedelse för inträde i lyceum och högre realskola. Äfven många föräldrar i de större städerna skola, delvis af annat skäl, handla sammaledes, isynnerhet som privatskolor för detta ändamål väl likasom hittills komma att i städerna uppstå. Att sålunda informatorsväsendet på landet åter skulle vakna till lif, vore en allsidigt lycklig vändning. Den skulle skydda mången student mot tidens gagnlösa bortslösande och mot en lika gagnlös skuldsättning och gifva mången annan det tillfälle till yttre hyfsning, som endast lifvet i en bildad familjkrets kan meddela.

Ryktet, att skolöfverstyrelsen skulle yrka på latinläsning i denna skola, kan icke tala sanning. Ty man kan väl icke återfalla i det grofva fel, som begicks 1842, då lägre elementarskolan gjorde uteslutande till en förberedande skola för den högre – ett fel, som nu genom lägre realskolorna blifvit rättadt. Skolkomiténs yrkande, att undervisningen på dessa lägre skolor skall bilda en avslutad kurs, går i den rätta riktningen³. Men att proppa en sådan skola på lyceum eller högre

¹ Undert. har i tiden åtnjutit sådan undervisning och erinrar sig densamma med uppriktigt erkännande.

² I Stockholm funnes i detta sekels början t. o. m. treklassiga s. k. »kyrkskolor». Äfven en sådan har jag – kuriöst nog – bevisat. Här i Finland motsvarade i städer, i hvilka trivalskola fanns, denna skolas 5:te klass, apologistklassen, pedagogierna i öfriga städer.

³ Komiténs namn: »Elementarskola», skulle väl vara på sin plats för en förbere-

realskolan och afbryta undervisningen på dessa läroanstalter genom en extra afslutning, vore ett löst infall – isynnerhet som anordningen endast i ett fåtal städer kan komma i fråga. Att städerna deltaga i kostnaden för lägre borgarskolan är häfdvunnet. I de små städer, som icke väl förmå betala hyresmedel för det ökade antalet lärare, är billigt, att statsverket åtager sig en del af utgiften till vidare.

Att ännu ganska få högre realskolor i vårt land erhållit tillräckligt antal lärjungar, hade bordt kunna förutses. Man vet ju hvarföre många städer täfla om att få läroanstalter. Både handlande och handverkare hafva skral förtjenst och önska sig ökad antal kunder. Öfriga stadsbor spekulera på att få hyresgäster och förtjenst på mathållning m. m. Borgmästare och råd måste göra sig en förtjenst af att främja dessa lofliga sträfvanden. Om anstalten på orten kan få tillräckligt antal lärjungar, förmår ingen af de sökande att bedöma. Hvad de finska realskolorna angår, kommer härtill, att allmogen icke vill bekosta någon undervisning, för att göra sina söner endast till affärsmän. Den sätter dem i lyceerna, för att göra dem till embetsmän och framförallt till prester. Äfven de, hvilka i litteraturen och pressen yrkat på finska skolor, äro för mycket magistrar, för att skänka handeln och industrin tillbörlig aktning och för att inse, att bildningen har sina gifna stadier att genomgå, samt att det mål, de eftersträfva icke kan vinnas, om det icke stödes af en förmögen och upplyst industriel samhällsklass. Det är ömkligt och löjligt, att se korrespondenser i de finska bladen, från någon glop, som genomgått högre realskolans kurs. Han klagar jemmerligt öfver, att nu stå på bar backe, emedan han icke kan få någon tjenst och lön, icke heller genom att vända sig till ett polytekniskt institut kan komma till denna herrlighet. Och ingen redaktion torde hafva hänvisat honom till första bästa boddisk.

I min tanke borde derföre öfverflödiga högre realskolor indraga, men framstående lärjungar vid de få återstående finska sådana tillförsäkras inträde vid ett inhemskt landtbruksinstitut och stipendier för genomgående af kurs vid utländskt polyteknikum. Det synes väl vara förväntadt, att sända dem t. ex. till Tyskland, då ett polytekniskt institut finnes i eget land. Men erfarenheten skall visa, att de lättare lära sig att följa med den tyska undervisningen, emedan de läroböcker, som äfven här begagnas, äro författade på detta språk, och emedan de tvingas att förstå och tala det utländska språket, då de omgifvas af endast utlänningar. Vid vårt svenskspråkiga polyteknikum måste en finsk lärjunge alltid komma att stå efter de svenska talande. Men vid ett utländskt har han fördelen af rikare undervisningsmedel och får i utlandet se och lära mycket, som här hemma icke står till buds. Han kan derföre genom dessa större fördelar återvända såsom i insigter åtminstone jemnbördig med de svensktalande. Ser han icke för sig möjlighet härtill, kan man icke förundra sig öfver, att han icke inlåter sig på en bana, der han är dömd att af pluraliteten förbigås. För många polytekniker har landet ännu icke rum; och stipendierna i fråga kunna derföre icke blifva många.

Öfverhufvud måste undervisningen äfven i högre realskolan af anförda skäl anläggas på en afslutad kurs. Detta har komitén icke gjort. Den har gifvit modersmålet för litet antal timmar, icke betänkande, att här mesta tid skall åtgå till skriföfningar, affärskorrespon-

dande skola. Men skolans ställning såsom en läroanstalt med sitt mål inom sig är hufvudsak, och det är af vigt att namnet »Realskola» får kvarstå, påminnande härom och om dess bestämmelse att vara borgarskola.

dens, affärsförslags uppgörande m. m. Likaså äro alltför få timmar anslagna för bokföring. Trigonometri och zoologi höra icke hit, emedan de för flertalet lärjungar blifva en gagnlös, snart glömd lexa. I stället saknas timmar för fullständigare läsning af mekanik samt undervisning i varukännedom. Speciel handelsgeografi i förening med nationalekonomi är äfven ett viktigt desideratum. Men komitén synes icke kunnat lösslita sig från fantasin om en reallinje i bredd med latinlinjen. Som likväl de föreslagna realskolorna blifva fullkomligt otillräckliga för detta ändamål, har man stannat vid en halfhets – kanske i förhoppning att framdeles få densamma kompletterad och fantasin förverkligad. Är det då meningen, att idkare af de borgerliga yrkena aldrig skola föras till högre vetande än meddela, åtminstone icke i någon offentlig läroanstalt?

Likalitet som nu gällande läroplan för fyrklassiga realskolan afser en högre borgarskola *med afslutad kurs*, lika litet duger, såsom nyss antyds, den af komitén föreslagna realskolan härtill. Men man finner lätt, att för en sådan borgarskola tre klasser blifva otillräckliga. Och flera klasser komme den af komitén föreslagna högre realskolan icke att erhålla. Det är blott ett sken, att komitén räknar klasserna till sex, nemligen genom att sammanslå högre och lägre realskolan. Ty äfven om så sker, hvilket såsom visats vore obehörigt, kan undervisningen på den lägre skolans 3:dje klass icke på samma gång avsluta kursen och utgöra en länk i högre realskolans kurs. Men då endast de två föregående klasserna bilda en förberedande skola för både lyceum och realskolan, så måste den högre afdelningen af denna senare hafva åtminstone fyra klasser såsom den nuvarande fyrklassiga realskolan. Skilnaden blefve blott den, att den nuvarande saknar en förberedande skola, medan kursen på dess två lägre klasser sammanfaller med lägre realskolans. Men om denna kurs på fyrklassiga realskolan bortfaller, komme undervisningen på dennas första (lägsta) klass att börja med nuvarande tredje klassens kurs ungefär, och man kan sålunda komma till en högre borgarskola, som till något duger.

Till hvarje invändning mot denna plan svarar jag: hvad gör man med skolor som sakna lärjungar? Indrag dessa ju förr desto hellre. Ett halft dussin högre realskolor äro till vidare tillräckliga för hela landet. Finnarne behöfva dem icke, förrän de lära sig inse, att det första stadium för deras söner är att blifva affärsmän, högre bildade landhushållare, industriidkare och handlande¹. När alla lägre realskolor blifva treklassiga med afslutad kurs, kommer ett flertal lärjungar att nöja sig härmed och tilloppet till högre realskolorna att ytterligare minskas. Kostnaden att underhålla sönerna i 4 à 5 år vid en aflägsnare läroanstalt kan icke så lätt bestridas. Om vidare undervisningen på högre realskolan skötes dugligt, bör en sådan årligen kunna dimittera 20 lärjungar. Men in summa 120 högre bildade ämnesvenner för landets näringar är till en början säkert en för behofvet tillräcklig årlig kontingent.

Komitén föreslår obligatoriskt studium af tre fremmande språk: tyska, engelska, ryska. Uppenbart är, att detta öfverskrider det strikta behofvet, och att lärotimmarne icke räcka härtill, om undervisningen inrättas för afslutad kurs, ungefärligen i den riktning, som ofvan blifvit

¹ Det är nog en riktig instinkt, som drifvit finska allmogen att yrka på lärdomsskolor. För den och Finlands framtid är det af största vikt, att den vetenskapligt bildade, ledande och styrande samhällsklassen i landet blir finsk. Men tillräckligt med finska lärjungar för lärdomsskolan skola nog återstå; och saken vinner derpå, om dessa inskränkas till de högre begäfvade, och om de icke allmänt äro – tiggare.

antydd. Med tyskan kan en affärsman i korrespondensväg komma till rätta i alla världens delar. Men då tyskan, såsom ske bör, förvisas från lägre realskolan, måste åt detta språk på högre realskolan anslås flera timmar, än komitén bestått. Dessa vinnas genom engelskans uteslutande, hvars timmar kunna fördelas på tyska och modersmålet. Må man blott bereda de lärjungar, som så önska, tillfälle att i engelskan erhålla privatundervisning.

Men ehuru nödvändigt det är, att lärjungarne vinna vissa färdigheter t. ex. i räkning, bokföring och affärskorrespondens, vore det väl inskränkt att betrakta detta såsom undervisningens ändamål. Ändamålet måste väl vara intellektuel bildning, men denna sådan den kan meddelas åt lärjungar, hvilkas skolgång icke har någon fortsättning. Ty äfven de lärjungar, som öfvergå till något fackinstitut, fortsätta här icke realskolans kurs, då det tvärtom är och varit sådana instituters förderf, om vid dem allmänna undervisningsämnen fått plats jemte fackstudierna. men äfven för borgarskolan kan icke finnas något annat bildande studium än det, som konstituerar den menckliga bildningen öfverhufvud, nemligen de humanistiska studierna. De inhemska språken och nationallitteraturen, förnämligast den historiska och skönlitterära, men äfven något mått praktisk filosofi; rättslära, moral, samhällslära, böra derföre gälla för undervisningens hufvudsak; och denna måste just derföre, att den ingen fortsättning har, meddelas mindre genom kompensdier och lexor, såsom i lärdomsskolan, utan istället genom läsning af utförligare godkända framställningar och af fullständiga skönlitterära verk. Må man välja läseöfningar i modersmålet så, att nyss sagda vetande kan tillgodoses. Äfven nu tillåtas lärjungarne dröja två år på högsta klassen, och härigenom vinnes både ökad mognad och ökad tid för läroämnets inhemtande. Lärjungen må muntligen redogöra för innehållet, så godt han kan. Vigten ligger icke derpå, att han behåller innehållet såsom en utanlexa, utan derpå, att han förmår fatta detsamma och redogöra för sin uppfattning. Öfverhufvud kan alltså undervisningen icke blifva vetenskaplig, d. v. s. icke såsom på lyceerna förbereda vetenskaplig insigt. Det sistsagda gäller till vill grad äfven den naturvetenskapliga undervisningen. Den bör å ena sidan vara förberedande för fackinstitutet. men den måste bödtvunget häri blifva bristfällig. T. ex. i kemi såsom förberedelse för blifvande teknologer och landtbrukare måste hufvudsaken, den praktiska handläggningen bortfalla. Af läraren anställda experimenter kunna något suppleras, men icke fylla bristen. Och då flertalet lärjungar efter utträdet ur skolan äro hänvisade endast till sjelfstudium, måste sagda undervisning äfven på denna skola inskränkas till meddelande af håg och förmåga att i de populära framställningarna söka ytterligare kunskap. Vetenskaplig insigt kunna endast fackinstituterna meddela.

Hvar och en, som tänkt öfver detta ämne, måste inse, att lärarekallet vid realskolan erfordrar sin särskilda öfning och bildning, samt att normallyceerna icke äro rätta platsen för hithörande öfningar.

(n:o 301)

Ledsamt nog har denna serie af artiklar om och i anledning af Skolkomiténs förslag sett dagen under en så lång tidsföljd och spridd på så många nummer af tidningen¹, att den ärade läsaren föga nog torde kunnat i minnet bevara sammanhanget. Till råga på saken har den afbrutits af en annan, flera nummer genomgående uppsats i

¹ Orsaken har varit den, att afhandlingen kräft mera arbete och derunder vuxit till större omfång än paräknadt var.

skolfrågan, hvars art af repetition af det förut ideligen upprepade, hade bordt tillförsäkra densamma oförminskad uppmärksamhet äfven efter en längre tids förlopp.

Jag anhåller därför förbindligt att de för saken intresserade behagade genomöfna artikelns skilda afdelningar i n:o 237, 250, 267, 295 & 297 under rubrikerna: I Lägre realskolan och tyskan; II Undervisningen på lyceerna; III De humanistiska studiernas särskilda betydelse för Finland; IV Den naturvetenskapliga undervisningen o. realskolorna. De finna då, att det genomgående syftet är, att på det bestämdaste 10 särskilja lyceum och realskolan och hvar deras uppgift samt att grunda detta särskiljande på en bevisning, som icke må kunna kullkastas. Det är för detta ändamål jag nödgats gå tillbaka till *prima principia*: 1:o uppvisande skilnaden mellan det humanistiska och det naturvetenskapliga vetandet; 2:o ådagaläggande, att endast det förra kan gifva icke blott vetande, utan vetenskaplig intellektuel *bildning*; 3:o att deremot det naturvetenskapliga vetandet har ett *praktiskt* mål, i den omfattande mening, att detsamma lärer känna och pröfva medlen för den men- 20 skliga handlingen; 4:o att i följd af dessa olika uppgifter den stora mängden af samhällsmedlemmar är hänvisad till realskolan såsom förberedande för de praktiska yrkena hvars lärokurs därför måste vara inom sig afslutad; samt 5:o att endast ett fåtal kan gå till lärdoms skolan, hvilken nödvändigtvis hänvisar till universitetsstudier- na; hvartill ännu kan läggas 6:o att äfven för den egentliga naturvetenskapsidkaren högre humanistisk bildning är ett ofafvisligt behof, som endast på lärdoms skolans väg kan tillfredsställas. Jag har därför delvis med komitén yrkat:

3 klassigt *Lägre realskola*, med 2 klasser förberedande både för lyceum och

4 klassigt *Högrerealskola* samt

30 6 klassigt *Lyceum*.

Förslaget berättigande bevisas redan deraf, att det endast preciserar det redan bestående. Största afvikelsen är, att lyceerna skulle eventuelt förlora en klass, men ingen, om den tvååriga kursen på högsta klass förvandlas till två skilda klasskurser. Lärarekrafter härtill förefinnas tillräckligt, om lektors tjänsterna icke skola fortfara att vara halfva sinekurer. Exemplet af undervisningens handhafvande på parallelafdelningen i Åbo bevisar faktiskt, att en lektor tål väl vid ett betydligt 40 antal ökade lärotimmar. Någon förhöjning i aflöningen må vara billig. Men att lönen hittills gifvits för ett jemförelsevis ringa arbete, utgör intet skäl att öka densamma i jemn proportion mot tillökningen i timmar.

I ersättning för den förlorade klassen vinna lyceerna två års undervisning på lägre realskolan, förnämligast i de båda inhemska språken, men äfven i matematik och geografi.

Klasserna äro nu: Lyceum 7.

H. Realskolan 4.

L. Realskolan 2.

13.

50 De skulle blifva: Lyceum 6.

H. Realskolan 4.

L. Realskolan 3.

13.

Men effektivt skulle kurserna blifva:

för *Lycei* lärjungar 8 klassig (hvaraf de 2 förberedande på L. Realskolan);

för Högre realskolan 6 klassig (hvaraf äfven de 2 på L. realskolan); således för lyceum 1 klass, för H. Realskolan 2 klasser mera än för närvarande.

Att likväl nya omkostnader för lärareaflöningen icke blifva behöfliga, anser jag, utan att anställa specificerad beräkning, kunna slutas deraf, att klassantalet på alla tre läroanstalterna tillsammans taget förblir oförändradt. Härtill kommer, att då en klass från lyceum försvinner, lärarekraft här bör kunna inbesparas. Men skulle också denna besparing användas för inrättande af den ifrågasatta åttonde klassen – hvilken användning jag dock måste anse för slöseri – så bör genom Ryskans indragning på nuvarande fyra lägre klasser åtminstone behöflig aflöning besparas för den nya organisationen. Lycei kurs skulle sålunda blifva 9 klassig, och den nya organisationen hafva förtjensten af denna vinning för den humanistiska skolundervisningen.

En annan förtjenst af densamma, som icke blifvit tillräckligt påpekad, är den, att Ryskan utan vidare skulle bortfalla tillika med sjelfva klassen från lycei nuvarande 1:a klass, och de 4 klasserna för obligatorisk undervisning i Ryskan reduceras till 3 klasser. Det må väl anses för barbariskt, att man nu tvingar lycei hela ungdom att i fyra års tid inplugga några fattiga elementer af språkläran, hvilka de efter slutad kurs jemte sjelfva boken jublande kasta på brasan, allt för att på sin höjd lyckas förmå 1/4 del att fortsätta med läsningen, äfven denna del för det mesta *in futuram oblivionem*. Men nu kommer det obligatoriska pensum att inskränkas till en 3 årig kurs och barbariet blefve än mera framstående, d. v. s. skälen för Ryskans bibehållande endast såsom frivilligt ämne från och med 5:te (dåmera 4:de) klassen skulle vinna i styrka. Att så må ske, derpå beror visst i hög grad den nya organisationens införande.

Men dennas hufvudsakliga förtjenst vore dock den, att ställa förhållandet mellan lärdomsskolan och realskolan på en mänskligt att tala orubblig grund, nemligen på grundvalen af den gifva skilnaden mellan det humanistiska och naturvetenskapliga vetandet. Man skall kanske ännu rycka fram med fraser ur den gamla arsenalen. Men bevisar man icke, att uppfattningen af sagda skilnad är oriktig, så har man bevisat ingenting. Påstås kan också icke, att icke i förslaget realskolan blifvit efter förhållandena rikligen ihågkommen.

För några dagar sedan förspordes från Preussen en hithörande märklig underrättelse, nemligen den, att »regeringen anser realgymnasiernas närvarande ställning för ohållbar». Kulturministern, som till landtdagen afgaf denna förklaring, tillade, att på dessa läroanstalter »latinläsningen måste antingen ökas eller helt och hållet upphöra».

Medan alltså våra latinare tidt och ofta andragit dessa gymnasier såsom bevis för, att man i Tyskland erkänner latinläsningens nödvändighet äfven på reallinjen, hotar man i Preussen, att eventuellt utsopa hela grannlåten. Ty kulturministerns ord kunna omöjligen fattas annorlunda, än att man inser det falska i detta *mixtum compositum* och är sinnad antingen förvandla realgymnasierna till rena klassiska gymnasier eller återföra dem till, hvad de ursprungligen varit, till borgarskolor. Och man må vara säker, att den regeringen icke pratar i vädret, isynnerhet icke meddelar landtdagen sina åsikter, utan fast beslut att slå till. När detta sker, skall man väl draga öronen åt sig öfven i Sverige, der nog äfven erfarenheten skall visa ohållbarheten af den så

10

20

30

40

50

blindt vidtagna indelningen i en latin- och en civilinje. Kanske skola renskrifvarena härstädes då äfven sansa sig.

Emellertid var det mera än oväntadt att få ett sådant medhåll för här framställda yrkande.

Det är gifvet, att hvarje skolorganisation kan förderfvas genom låga och slappa inträdesfordringar. Skolöverstyrelsen t. ex. förmenar, att på en del orter lägre elementarskolan blifvit ersatt af högre folkskolan. Der man tager saken så, att detta anses för tillräckligt, och att folkskolan gör borgarskolan (resp. lägre realskolan) öfverflödig, der kan vetandets nivå icke stiga; och åtgärden är blott en manöver, genom hvilken kostnaden flyttas från statsfonden på ständernas folkskolefond. Detta såsom åtskilligt annat synes utvisa, att energisk ledning i skolans angelägenheter saknas. Höjda inträdesfordringar hela linjen uppför har redan länge varit ett framstående behof. Det är endast den dugliga skolan, efter hvars genomgående lärjungen något kan, som blir frekventerad.

Mig återstår endast ett ledsamt åliggande, hvars utförande jag länge uppskjutit, lemnande saken åt ytterligare öfverläggning, nemligen det att med min röst fördöma det s. k. Reallyceum såsom en landsförderlig skolinrättning.

Man känner, att dess upphofsman redan 1856 lyckades få två civilgymnasier inrättade, nemligen i Tavastehus och i Wiborg. De gingo dock båda under i brist på lärjungar och måste efterhand under mycket bråk för lärarene och mycket tidsförderf för lärjungarne förvandlas till klassiska högre elementarläroverk.

Meningen torde väl varit, att i dem uppdraga ungt folk, som kunden parlara franska och ryska, för att användas på platser, som föranleda official och officiös, men också blott societets beröring med Ryssland, kanske till och med personliga meddelanden inför Hans Majestät. Men äfven ett annat syfte låg derunder. De föräldrar, som icke vågade anförtro sina plantor åt den offentliga skolan, måste med betydlig kostnad hålla dem vid privatlyceum. Häröfver klagades, och det ansågs billigt, att staten skulle bekosta pryttaneer för sådane sina utsökta söner. Privatlyceum torde då haft så starka försvarare, att någon konkurrens med detsamma här på platsen icke kunde anordnas.

När ett oblidt öde återförde honom till makten öfver Finlands skolväsende, uppdykade ihärdigt den gamla planen, och Reallyceum inrättade. För att bevara det från Civilgymnasiernas öde, undandrogs detsamma Skolöverstyrelsens uppsigt och hela vårt lands skolväsende och ställdes närmast under upphofsmannens absoluta myndighet. Att hans efterträdare i ordförandeskapet velat behålla en så på sidan om all lag stående makt, må väl väcka förundran.

I denna läroanstalt är nu det för de högre klassernas söner i Ryssland allmänt gällande undervisningssystemet infördt. Man vet, att dessa icke besöka gymnasier och universitet, hvarföre äfven universitetet, hvarföre äfven universitetsungdomen består af så fattigt folk, att öfverallt för den göras insamlingar och anordnas godtköpsmiddagar m. m. I de högre samhällsklasserna har man guvernörer och informatorer, helst fransmän förstås, och de föräldrar, som icke hafva råd härtill insätta sina söner i kadettkårerna. Kadetterna voro förut interner. Nu äro de för det mesta externer men torde alla åtnjuta stipendier.

Franskans talande och hjälpliga begagnande i korrespondens är här påpekade undervisnings hufvudsak. I Reallyceum lemnar franskan hedersrummet åt ryskan. Det förra språket har 34, det senare 39 undervisningstimmar i veckan, fördelade på 7 klasser. Bådas läsning

börjar från skolans 1:a klass, medan t. ex. tyskan vidtager först på den 5:e. Latin får den, som vill, läsa på extra timmar. Men då de obligatoriska timmarne äro 29 à 30 i veckan, är icke att undra på, att ingen vill. Med finskan börjas på 4:e klassen och deråt består hela 16 timmar i veckan! Underbart nog, att patriotismen gått så långt som att alls upptaga detts muschikspråk.

Matematik och fysik hafva tillsamman fått 43 timmar, och torde man alltså få antaga, att på matematiken falla ungefär 30. Äfven geografi och historie räkna tillsammans 30 timmar. När härtill lägges att svenskan, som är undervisningsspråk och antages vara modersmål har endast [redacted] timmar i veckan, så teckna dessa uppgifter tydligt nog skolans hela fysionomi.

Skulle lärjungarne ur densamma utgå i allmänna lifvet, till hvilken verksamhet som behagas, skulle om anstalten icke vara något vidare att säga, än att den vore en genom öfverlastning i vissa delar förderfvad realskola. Men då skolan eger rättighet att dimittera till universitetet får saken ett annat utseende.

Från historisk-filosofiska afdelningen äro de förvisade. Likaså från teologiska och medicinska fakulteterna. Förvisas de icke från juriskandidat och rättsexamina, så öfvas skriande mannamon. Ty nog har man hittills fordrat, att aspiranterna skola kunna hjälpligt öfversätta en romersk lagtext och kommentar. Här återstår dem alltså domare- och kameralexamen. Till naturalhistorici duga de icke. På fysikomatematiska afdelningen återstår dem matematik, fysik, kemi, geologi och astronomi – ett vidsträckt fält nog för strikta specialister att arbeta på. Men här är också det enda rent vetenskapliga arbete, till hvilket de duga.

Nu är likväl meningen att deras färdighet i fremmande språk, d. v. s. i ryskan och franskan, skall göra dem dugliga att sköta landets förnämsta befattningar. Härtill fordras likväl aflagd rättsexamen. Den kunna de icke aflägga, om eljest professorn i civillagfarenhet och romersk fullgör sin pligt. I hans hand står det verkligen att till landets lycka göra slut på hela nästet.

Det allmänna onda i reallycei inrättning är, att medan humanistisk bildning är hufvudsak, är målet vid alla öfriga lyceer i landet, man i samband med reallyceum knappt nog kan tala om en skynt härtill. Läsningen af språk är icke lingvistiskt studium, utan hufvudsakligen exercis, i tala och skriva. Icke heller är densamma, så vidt man känner, studium af de ifrågavarande språkens litteratur. Kanske med ett undantag äro lärarena icke lingvister, icke heller estetiserande litteraturkännare, utan enkla språkmästare. Och det är denna brist på humanistisk bildning, som egentligen konstituerar faran af inrättningens tillvaro.

Man behöfver endast fråga sig: hvarföre är det, som regeringen vill och påbjuder, och som landet önskar, att alla öfriga embetsinnehafvare skola vara humanistiskt bildade män? Är detta endast ett infall eller en nyck? Men om det har en förnuftig grund, kan väl denna icke vara någon annan, än att det ansetts lända till landets bästa. Ett undantag från denna, eljest allmänna regel, kan derföre icke vara med landets bästa öfverensstämmande.

Då vidare reallyceum är en skapelse af en lättsinnig och inbilsk, föga kunnig, tillfällig maktinnehafvare, så kan landet än mindre anses förpligtadt att lida skada, på det att en sådan mans verk må upprätthållas.